

Landskap: Småland

Upptecknat av: Arnt Dahlin

Härad: Östbo

Adress: Exlov.

Socken: Tännö

Berättat av: Valfrid Johansson, Tännö

Uppteckningsår: 1935

Född år 1860 i Tännö.

Uppteckningen rör "Johannes på Fällan", ett
tragiskt öde från 1800-talets Tännö

Realregister:
N:o

Sagemannen är f.d. lant-
brukaren Valfrid Johansson, Hagahult, Tännö.
Upplysningar om honom äro givna i uppteck-
ningen: "En afton med Valfrid Johansson" av år
1935. Sagemannen är utan tvivel den bästa
källan till upplysningar om "Johannes på
Fällan", som f.ö. är känd av de flesta äldre
sockenborna i Tännö. Foreliggande uppteckning
har bekräftats av fru Christina Jonsson, Norrby,
Bucka, Tännö, född år 1853 i Tännö.

Skriv endast på denna sida!

28 sid

"Johannes på Fällan" var småbrukaren,
sedermera även "handlanden" Johannes Strid
från byn "Fällan" i Tärnö socken.
Han var född den 17/11 1818 och dog den
2/2 1910 alltså vid 91 års ålder och är be-

gravd på Tärnö kyrkogård
jämte sin son Petter Johan
Strid. Sonen arbetade hela
sitt liv på fädersegården.
Han var född den 6/10 1850
och dog den 3/5 1906 alltså
vid 56 års ålder, och fyra
år innan fadern dog.

Samtliga data bekräftas
av vidstående bild av grav-
vården på Tärnö kyrkogård.

"Johannes på Fällan" var ett tragiskt öde men
med en del tragikomiska poänger från 1800-
talets Tännö. En mening i den gamla vers, som
 citeras under hans namn på hans gravvård, kan-
 de sättas som rubrik över hans liv, nämligen:
"Din lust som vinterns dag är kort". En skildring
 av Johannes på Fällans liv blir ofullständig,
 om inte hans sons tragiska öde belyses. Först
 i denna belysning kommer tragiken i Johannes
 Skrids liv fullständigt fram. För att hans liva
 tragik yfterligare skulle komma i rätt belysning,
 skulle man kunna anföra Geijers ord i
 dikten Odalbonden: "Var juliga här sitt skur
 för mig, men hälsan tiger still!"

Lagermannen Valfrid Johansson be-
 rättar här Johannes Skrids och hans sons livs-
 öden:

"Vi hade här i Taimo ett riktigt original, som
levde på 1800-talet. Han hette Johannes Skid,
men kallades alltid "Johannes på Tällan",
eftersom han bodde på bygd Tällan. Där
brukade han jorden, men den gav inte så
mycket, skubade och karg, som den var, så att
Johannes fick ibland "gå på böjden" (hysa). På
gamla dagar hade han också en liten, angräns-
lös handelsbutik, och det först han var analfabet
och inte ens kunde skriva sitt eget namn. I
sin handel var han inte så noggrann med bögen
och reverser, så det gick inte så bra i längden.
Den värste kunden var Petter Holm. Om
hon brukade Johannes ofta säga: "Ja, ja,
Petter Holm, kan säga, att jag skall få be-
halt, när han får pengar, och det säger han
varanda gång, jag frågar honom efter dem!"

Den stekors Johannes bedrogs dock inte enbart
av de äldre. Tre nioåriga försökte ibland
lura honom i affären. En kväll, då det var
rätt mörkt, kritade några konar i en två-
öring och försökte att få den väslad som
en 50-öring inne i Johannes skumma butik.
Men det bedrägeriet gick lyckligtvis om intet.
"Se, jag blev vit om ryggen och värsk (vred
blev) det!", sa Johannes triumferande. Då
affären inte gick bra, blev Johannes lund-
samlare och för ofta omkring i bygden och
hämtade lund.

"Johannes jä Tälkan" var stört och god
byggd. Men han var en riktig "klippa" (konst)
och så. Han gick nog jä och "skäp" (skrot) över
hur verbort "fäsk" han var, men han bed
alltid andra om hjälpe i lid och otid, när

det var bel om något tyngre arbete. Fast folk
var missbelätna, ty de hodo ju ingenting
för att de hjälpte honom, han vet. Men
märkte också att hans styrka oftast var bant
skryt. En gång skräkte han: "Jag brukar
ofta ta' brokleg på liv och död med
stenarna. En gång va' det 150 skryspunds
tryck på varje "von" (härstäng), som va'
"adnan" (aderbon) alvar lång, men det va'
lätt för mig att byta upp dom! It' di andra
stenarna, som andra inte maktade me',
dom riske ja' som om dom varit lön." ¹⁴
Men när allt kom omkring, så var det
bara bant skryt — Nu hodo grenadjären
Toms på Skogsvik* tre pojkar, som gjorde

* Skogsvik = gård i Tånnö socken nord. Thoren

många puffens och streck. Johannes visste
nog hur illbelagig dom va'. Men en gång
när han som vanligt höll på med att
byta sten, så kom pojkarne förbi så
stör "händelser" förbi honom. Då bad Johannes
dem om hjälpe till att få upp en stor,
jordfäst sten. Pojkarna voro så verhört
medgörliga den gången, men allt be-
roddes embert på att de planerat ett strek.
De låta Johannes ensamt ha hand om en
"von", och hängde sig alla tre på den
andra. Sedan låto de, att Johannes skulle
sätta sig gränse på "vonen" för att byta
med bättre. Alla bände sig gott de kunde,
och den tunga stenen lyfte på vonarna.
Då med ens på ett givet tecken släppte
bröderna för sin von, och stenen föll

med ett brak tillbaka igen. Johannes som
sittit gränsle över sin "von" kastades omedel-
bart upp i luften, gjorde en ^{luft-}seglats, som
han aldrig glömde och höll på att slå
ihjäl sig, när han föll i backen. Man
börjar säga, att:

"flyga gör väl an,
men sätta sig är värre,"

och det fick nog Johannes erfara.
Sedan bad han aldrig de illbetsiga
(elaka) pojkarne Foss om hjälp. Men
de förhåller med att roa honom, och
ofta stöta de hjära på damlocken upp
på Tällan, för att Johannes skulle sätta sig i
fjoran, när det mest illbetsiga de hittade
på var, att de slog sin anföring i mjölkfetan
i Johannes källare. Så nu voro de ett kors

för den stackars Johannes, kan vet!

Men det yngsta kors Johannes
fick bära, var att han aldrig fick
bli kyrkoväktare, ut det gick han
och talte om i hela sitt liv. Det var
hans stora sorg och ständiga bekymmer,
och han talte med vem som helst om
sina besvär och svårigheter. Det höll vi
småningarna på att göra honom tillig, vilket
han inte hield. Men vi stötte på sitt liv,
då dyckorna kopade sig över honom.

Det hela började med kyrko-
bygget år 1849. Då hade det beslutats,
att en ny kyrka skulle byggas och den
gamla skulle rivas. Den gamla kyrkan var alltså *
*/ Bultig Wierelgren var den endast 25 alnar lång,
11 alnar bred och 6 3/4 alnar hög.

5078 -

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

för församlingen. Den nya kyrkan skulle byggas av sten, och från varje hemman skulle husbonden eller hans söner eller drängar medverka vid bygget med ett dagsverke i veckan. Från "korsstolen" (predikstolen) lyskes det på söndagen ut, vem som skulle dagsverka under den kommande veckan. Bland dem var också Johannes på Fällan. Han var då 30 år gammal och var känd i bygden för sin storvärdhet, sin enfald och sitt skryt med sin styrka. Han skrytte ofta över, hur verksamt stark han var, och de unga drängarna sökte beaggra sig av honom, fåfänge. De började allt iörigare att uppmåna honom till allt fler och fler frivilliga dagsverken, bara för att gjelna slippa fri.

det anhängande och för dem ganska menings-
lösa kyrkobygget. Det som fog skrev var,
att de inbillade honom, att han skulle få
vårkarejänsten i kyrkan, om han låg riktigt
i. "Du Johannes, se de de i mycket för-
trolig han, du kommer säkert att bli
kyrkoväktare, om du nu gör mycket på
kyrkobygget!" Johannes trodde mest det
sanna och gjorde allt för att synas så
mycket som möjligt på bygget. Han skickade
allt oftare med sina dagverken och sina
bedrifter, med en drängarna i ryggen skrekade
åt den stekaren. Han berättade ibland, hur
högt han var hällen av byggnästaren
och sade: "Byggnästaren brukar alltid säga
till mig, när någon ska komma här till oss."
"Du Johannes, som har öga, gick mer efter

en sten, som passer till det här hålet i muren!" Ja, då köpte jag några kassar och tog ut en sten, och den fick jag alltid att passa precis. Och då brukte jag alltid få beröm av byggnadsstämman, för då var en klokare karta, kan veta!"

Så gick tiden och snart stod kyrkan färdig. Under det bygget jag gick, hade Johannes blott så mycket om väktarejänsten, så att han så småningom började säga både "fästareväcklan" och "fästareväntan". Men den fick han inte, när allt kom till allt. Han ansåg väl honom inte värdig att få gå till honom var alldeles för "fästare", kan veta! Men när ger den åt en gammal soldat, som belade Trogen. Men då blev Johannes "ärrer" och den istället fick vara borta. Han kände

sig grynigt lewiken, kan vet, och sede sede
derom med bruten röst: "Men si se' bönder-
na si deliga, att dom sette till gamle
Troppen. Men si, han se' si gammal och
fettiger, si jag gær honom gärna fjänstern
och si se' jag till Troppen: "Hör du Tropp,
du som är si gammal å' sveger å'
fettiger, du kan gott ha' fjänstere-
rätten si länge." Å' då blev Troppen si
glad, si jag lät honom hållas." Men
nåd han sede, va bara lögn, kan vet,
fy misstråkningen gick Johannes ut hu-
vedet, och han började bli allmære ogud-
aktig och illbakig för varje år.

Därför gick det inte bättre, när
Tropp dog, än att Lindquist av Miklustätte
och efter honom Peter "Miklas", som Andreas

Löv* blev kyrkoväktare, den siste vid sekelskiftet. Johannes blev då mycket illasinnad mot "Miklarna" och sade ofta: "Jag har båret Gud Fader, ärkeängeln och alla änglarnas protest och kungen på min sida, och jag har näst sätta mig i skuld för alla mina dagsverken på kyrkobygget. Men mig går de förbi och ha sådana som Miklarna, som bara suger och väjer, så kncker dom ä'". Men när Miklarna och småmiklarna (deras barn) en gång stå inför vår Herre, då ska' dom nog få sin lön!"

*/ Enligt uppgift: Andreas Löv, knekt vid Jönköpings regemente, sedermera fjärdingsman och år 1902 kyrkoväktare i Tånnö. Han var född 1848 i Görans församling, Kronsbergs län, som till dåvarande ärendabom Peter Mikkelson, Djursjö, sedermera i Bräckegård, Tånnö.

"Den som säger och vägrar ska' ha fjänska
väkten, medan en annan som lever gud-
frukligt får den inte. Är det rättvist?!"
Mr. prosten stod på hans sida, kallade Jo-
hannes ofta om, men han gick som van-
ligt, han ville: "Och då sade prosten Öhrn-
berg (Mr. Jonas Israel Öhrnberg, prost i Vänersborg)
till mig: "Ja, bönderna, de äro så dånliga,
så jag måste skriva upp, att du Johannes
skulle ha fjänska väntan, och sen på
stämman så jag till dom det, och då svarade
dom högt och tydligt: "Ja!", och slog näsorna
i bordet!" Johannes menade, att prosten
slog knutarna i bordet, men så dån kallade
han på gamla dagar, och då var det inte
mycket med honom. Han inbillade sig då,
att han led av en sjukdom, som han

kallade "förräderi". Han röjde och grät ständigt och jämt över, att han blivit bedragen på kyrkoväktarehjälsken, och det gick honom så dygt till sinnes, att han lät håret växa långt för att visa sin grämske över "förraderiet" för alla. Han klevade och bek och rot i håret, så att det förvadesigt tennan och sedan, då man ville honom, kunde han böja sig fram och grynigt gråta och klagande peka på det svarta i håret och säga: "Ja, där ser du, hur hjärnet (hjärnan) träcker ut och allt förräderiet." På äldre dagar brukade han grota ganska ofta, då man stod och talade med honom och då sa han till sig: "Nu grötter jag ut hjärnet bit för bit!" Allt det där gjorde han bara för att värta sig.

medlidande, kan veta. Men alla säga ju,
att han var för hjälpsig, undermålig och skinglig
för att draga till väktarefjänsken. Han hade
ju näst gången i bonet många gånger, kan
veta, och det skulle han blivit 'krobt' (fiska),
om han förvållt sig på det gamla där!

Han rörde i alla fall upp himmel
och jord för att man gick förbi honom,
att gick ända till kung för att få väktare-
fjänsken. Tre gånger begär han sig till Ark-
holmen, men bara en gång fick han lov
att bala med kungen. En gång kom han
förstas in i tänge in till orlogsvägen från den
nybyggda vägen i närheten av Tärnans in till
Gyladalen, ty där satte han sig ner trötta och
hungrig, och åt upp hela färdkorten, 50 gård-
väfflar, alltså kornmjölsväfflar, som hans

hvar bakst åt honom i gorräsjärn. Sedan
vände han tillbaka hem, fast smält och
beläten. Det var nog omkring år 1890, som
han kom till Skokholm för första gången.
Då gick det bra för honom, men den andra
gången kände man till honom och hans
fika idé, så att han inte fick någon andras,
utan fick chock stanna utanför och åter-
vända hem med oförättat örende. Hans
framgång den första gången berodde på, att han
fick en rekommendationsbrev af pastor Lind-
ström*. I den stod skrevet, att Johannes för hade
tjänat som kockt i Karl XIV:s krig, och den
rekommendationen föll väl ut. Johannes blev
mycket aktningsfullt behandlad av kungen

*/ Carl Lindström, komminister i Tånnö 1889-1906.

5078¹⁹-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

(Oscar II, 1872-1905), Kung Oscar gav honom
pengar, hela 50 riksdaler, och lovade
att han skulle ha reda på om Johannes
kunde få platsen. Men det hörde inte något
av honom: förhållningen, så man måtte
ha fått reda på vid hovet, varför Johannes
blivit förbigången. När Johannes kom hem
syrare, särskilt småbarns barn till
mötes för att höra, hur det hade gått. "Ja,
det ska ni få veta sedan!", svarade Johannes.
Men frågk' honom då, hur kungen sett ut,
och hur det varit på slottet. "Ja", svarade han,
"Kungen va' stor och stark. Och han blängde
så skarpt på 'en! Slottet va' så grant, så det
blänkte om 'et! Och salzgolvet va' så helt
som i en vinarkia, så kungen halhade
ankull, men jag, jag stod, jag!"

Den fina idén, att få väktarfänsken färdigskoda
Johannes ålderdom. Han kunde sagt sitt för-
nuft till fänsken, om han velat, ty väktare-
fänsken var då sannoligen inte så mycket att
eftertrakta. I "forntiden" (fön i tiden) utgick
kyrkväktarnas lön in nature. En gång om
året fingo de fara omkring och "löj upp
lönerna". Först år 1924, då Andreas lön ut-
gick som kyrkväktare i Tånnö, blev det
lönensystemet borttaget här. Men den lönen
var som sagt inte mycket att eftertrakta.

Johannes gifte om sig på gamla den.
Under den första huskans levnad var Tållan
ett bon, sedan blev det arrende och var som
sagt mycket värre att sköta. Därför
drogo bekvämligheten in i gården i ännu större
mängd än dithills, och den nya huskan

gjorde det inte mera "rimligt" för Johannes och hans son Peder Johan. "Hon är en riktig prång,*" brukade Johannes säga och kllade: "Så hon är för 'körker' (kort), och alla som äro körka, dom äro så 'ärga' (arga)." Ofta brukade han i förkroende tillägga: "Magnus på Rhuseliden har nog aldrig varit riktigt dum, mer än en gång i hela sitt liv, och det var, när han lärade mig sin mäss, så att jag kunde köra kll Bokeliden och fria till Anna!" Då var nämligen Johannes så gammal och skräpig, att han inte gärna kunde gå den långa vägen själv. Men om inte Anna hade varit, så hade det nog varit lugnare och lyxigare på Tällem, det för många här i "böjden".

*/ prång = sk för uter och kor Värdeöst, koster efter beqvämhet.

Peter Johan Skid, son till Johannes på
Tällem. Född den 9/10 1850, död den 3/5 1906.

Johannes på Tällem hade som sagt en
son, som hette Peter Johan. Den starkas
pojkes liv blev en enda olycka. Fadern miss-
hagillade ständigt med hans krafter och lät
honom slita mera ut, än han tålde. Peter
Johan var dock en mätel och undergiven karl,
som fogade sig i allt, och fadern befallde Jo-
hannes satta honom ibland i smällkalla vintern
till att hacka grenar. Men pojken hade ingen-
ting på händerna, så han förfrys så måning-
an fingrarna och måste läka angreppen där,
den en efter den andra, hos doktorn i Väners.

Tillika lät han Peter Johan ända till sin
död i 1906 gå tillsammans med sin enda

ko i samma släkt som hon förför änge-
 broken (ärdem) eller harven. Odet är det
 tunga arbetet gjorde honom snart mycket-
 ryggig. Fodren ville beständ, att sonen skulle
 draga lika mycket som hon därför drog
 han illand till honom med jiskan på
 samma gång, som han klackade till honom
 pojken skrek då ofta: "aj, aj, far, så inte
 så hårt!" När de skulle ut att köra
 kinner i skogen med dröjen*, lät johannes sin
 son ofta dra den själva. johannes var då så häng-
 lös, att han själv satte sig på dröjen, och man
 hörde honom säga: "johan, du kan gott dra,
 för du är ung och stark, men jag är
 gammal och trött!" Och det så han, trots

* / dröj = kälke för köring av kinner, sten o.d.

att han var verblöt mycket starkare byggt än
sonen - - - Ofta fick man se Lilla Johan
enra draga en vagn lastad med i all till
kvamen eller ner till byn. En gång tyckte
någon borde vara vid kvamen, att det var
alltför erbarmligt att gå på honom och
se: "Hör du Johan, du har för tungt och
för stort lass att dra!" Då svarade den
starkaren: "Ja, det är 'kollt' i dag, och
starkt att dra, i värst nytt för liarna*!
Men det går rock!"

Johannes tänkte nog åtminstone
lite på sin son. Han hade en pige, Kristin,
som var verblöt dukig och grenn. Han
hade fått för sig, att sonen skulle gifta

* / liarna = liderna = beckarna.

sig med Kristin och brukte ibland säga
till henne i överblygande ton: "Ja, se Johan
får förgeet efter mig! Det blir det inte
så litet det, han vet!" Men Kristin
kände sig inte hägad, utan var en
recker den grå väg till grästen efter "lyse-
sedel" med en bonne, som behåller Ljö-
blom. Då mötte de glädsigt Johannes
och Petter Johan, som skrek förbodo, vad
man var i färde och sökte förhindra det.
Johannes ställde sig att tala med Kristin,
och Petter Johan sökte uppehålla Ljöblom
med sitt meck. Men Ljöblom var en
riktig "klippar" (kanal) och grötade i
Petter Johan en sådan massa skunt,
att Petter Johan slutligen utbrast: "Kom
far, nu går vi! Vi skiter i dom!" Och

se var bankerna på det fricieret en väldig
Petter Johan dog 55 år gammal,
fyra år före fadern. Johannes var djupt med-
veten om, att han inte hade ringa del
i, att Petter Johan "ställdes till jorden" så
tidigt. Därför bad han honom på sonens
dödsbädd om förlåtelse för sin hängivna
För att vara riktigt på det säkra, tog han en
lantbrukare här i Värmland, som levde än, och
som heter Karl Lignell till vittne på, att
han fått förlåtelse av Petter Johan. Han gav
sedan Lignell fem kronor för beviset.
Jag hörde det häromdagen av Lignell
jämv. Lignell sade också, att Petter Jo-
han nekat att ge förlåtelse till styv-
modern Anna, som alltid behandlat ho-
nom mycket illa, även han. Men bodde

här i bygden, att denna förgiftade Petter Joh-
an hade kräkt till honom. Men när han
gick in på hemmet så att denna varit så förfärlig.
Johannes var mycket ängstigt efter
Petter Johans död. En söndag, strax efter
Petter Johans begravning år 1906, kom jag
när till kyrkan till tidigare än de andra
kyrkoberöarna. Jag satte mig då som van-
ligt på en bänk utanför kyrkogårdsmuren.
Snart kom också Johannes och gick direkt
in på kyrkogården fram till Petter Johans
grav, där han kastade sig framsträckt med
händerna rannsakade över huvudet. Så
bröjde han "hå" (suck) jämmerligt, och
det tycktes inte vilja vara slut. Man hörde
långt ut på landsvägen, hur han utgjorde sin
sorg. När det kommit fler kyrkobesökare, "verk"

-28-
5078

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

28

(versblev) han den och skedde ett öfverraskande
sorg. Men det syntes på honom att han blivit
en annan. Han dog endast fyra år senare, den
2. mars 1910."

I den bibelvers, som står angiven under
Petter Johans Skids namn på hans gravvård
i Tånså kyrkogård, är bl. a. skrivet:

"Saliga äro de döda ----- de skola få
vila sig från sitt arbete, ty deras gärningar
följa dem" -----